

УДК 82-9

РОЗМАЇТТЯ ЗАСОБІВ УТРИМАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ УВАГИ В СУЧАСНІЙ ПІЗНАВАЛЬНІЙ КНИЗІ ДЛЯ ДІТЕЙ

С. Б. Фіялка

*Видавничо-поліграфічний інститут Національного технічного університету
України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
проспект Перемоги, 37, Київ 03056, Україна*

Виявлено прийоми, завдяки яким досягається контакт із читачами сучасних пізнавальних книжок для дітей та утримується їхня увага. Серед таких прийомів є інтерактивність, добір цікавих фактів, порівняння, наведення серії запитань, пояснення на відомих моделях, надання альтернатив розвитку подій, які б змінили хід історії, роз'яснення складних явищ на дослідях, спростування поширених хибних уявлень, пояснення через ситуації з дитячого життя, діалогічність, інтригуючі заголовки, гумор, мовностилістичні прийоми. До кожного із засобів наведено приклади з кращих видань, визначених відповідно до читацьких уподобань дітей віком від 7 до 11 років. Автори кращих зразків пізнавальної літератури в доступній і образній формі відтворюють наукові факти й розширюють світогляд юного читача. Вони не лише використовують зрозумілу мову й достовірні дані, а й привертаять увагу дітей, заохочують їх сприймати інформацію. Розмаїття засобів утримання читацької уваги в такій літературі передбачає поєднання всіх можливостей впливу на юного читача — як тих, що апелюють до розуму, розповідаючи про досягнення сучасної науки, загадковий світ наукових експериментів, так і тих, що приваблюють його емоційно, підтримуючи стійкий інтерес до предмета викладу.

Ключові слова: *факт, пізнавальна книга, книга для дітей, діалогічність, інтерактивність.*

Постановка проблеми. Пізнавальна книга — один із кращих способів розкрити дитині про навколишній світ та зацікавити її наукою [1]. Водночас основне соціально-функціональне призначення такої книги полягає в тому, щоб допомогти юному читачеві задовольнити когнітивні потреби, які супроводжують його дорослішання та соціалізацію.

Аналізуючи сучасні різноманіття дитячих видань, можна помітити, що в боротьбі за увагу та інтерес юних читачів, а також їхніх батьків і педагогів книжки пізнавального характеру нині складають істотну конкуренцію художній літературі. Серед них як переклади світових бестселерів, так і тексти українських авторів. Творців таких пізнавальних дитячих видань можна умовно розділити на два типи: це або дитячі письменники, або ж науковці. У першому типі книжкам нерідко бракує наукової основи, фактичної достовірності, у другому ж — доступності викладу та

емоційного контакту із читачем. Тож у вітчизняному книговиданні на сьогодні є гостра проблема невідповідності пізнавальних видань психологічним та віковим особливостям читачів, для яких ці видання призначені. Однак є приємні винятки (здебільшого перекладні видання), наприклад, твори астрофізика С. Гокінга, який спільно з дочкою Л. Гокінг написав серію пізнавальних книг, котрі в захопливій пригодницькій манері, без дидактизму і зверхності залучають дітей до цікавого світу наукових відкриттів. Це так звані гібридні видання, які поєднують наукове знання та художню вигадку.

Саме такі книги викликають у дітей глибокі емоції, обговорення та дискусії, емпатію та взаємодію, натхнення на дискусії, налаштованість на спілкування та на власну творчість, а відтак і стають світовими бестселерами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Пізнавальну книгу для дітей досліджували як українські, так і зарубіжні науковці. Дж. Паркінсон та Р. Адендорфф окреслили різницю між пізнавальною і навчальною літературою. На їхню думку, полягає вона у меті, з якою читають ці різновиди видань. Навчальну літературу засвоюють завдяки навчальній програмі та за вказівкою вчителя, а пізнавальну опановують, щоб отримати задоволення, насолоду від прочитаного [2, с. 213].

Роль пізнавальної книги в розвитку дітей вивчали Дж. Гонзалес, С. Поллард-Дуродола, Д. Сіммонс, А. Тайлор, М. Девіс, М. Кім, Л. Сіммонс та ін. [3]. Е. Огар диференціювала пізнавальну книжку для дітей за змістом, розділивши її на такі різновиди, як науково-художня, науково-пізнавальна, довідкова та ужитково-розвивальна. Кожен із цих різновидів, на думку дослідниці, покликаний розв'язувати конкретні інформаційно-комунікативні завдання [4].

Л. Ансворс дослідив ілюстрації в пізнавальній дитячій літературі, зокрема виокремив такі їх різновиди: натуралістичні (наприклад, фото), реалістичні (наближені до реальних малюнки), наукові (схеми і графіки), фантастичні (персонажі з мультфільмів) [5]. Точність ілюстрацій у дитячій літературі вивчали К. Тандел, Т. Троланд і Т. Прітчарт та ін. [6]. За результатами цих досліджень, до 20 % зображень у дитячих пізнавальних текстах хибують на наукову недостовірність.

М. Сакес, К. Трандле та Л. Флеварес вказали на джерела помилок у дитячих пізнавальних виданнях, серед яких спрощення наукового змісту й обмежений науковий досвід авторів [7]. Е. Щаслер проаналізував численні приклади фактичних помилок у дитячій літературі [8]. Наявність таких помилок є дуже серйозною проблемою, адже «аргумент: якщо науковий зміст книжки не важливий, коли видання не є власне науковим, звучить так само абсурдно, як аргумент про те, що орфографія і пунктуація не важливі в науковій книжці, не присвяченій вивченню мови» [9].

Якщо говорити про сприймання пізнавальної книги, то вчені відзначають такі її важливі ознаки, як ефект присутності, ілюзія безпосереднього пізнання, емоційна наповненість, апеляція до співтворчості, співпереживання, тісне переплетіння логіко-теоретичних та образно-емоційних елементів. Саме ці ознаки високоякісного пізнавального твору зумовлюють його вплив практично на всі сфери духовного світу юного читача — розум, емоції, волю [10], а відтак і сприяють залученню уваги читача й утриманню його інтересу до видання й науки загалом.

Як бачимо, дитяча пізнавальна книга становить значний науковий інтерес. Однак досі бракує досліджень, у яких би було на прикладах з літератури унаочнено засоби налагодження контакту між пізнавальною книгою та молодим читачем, залучення й утримання його уваги. А тим часом «деякі діти виростають «гуманітаріями» тільки тому, що дорослі не змогли цікаво розповісти їм про науку» [11].

Мета статті — виявити прийоми, завдяки яким досягається контакт із читачами сучасних пізнавальних книжок для дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріал для дослідження добирався за результатами опитування читачів головної дитячої книгозбірні країни — Національної бібліотеки України для дітей, фонд якої, на відміну від багатьох інших дитячих (і не лише дитячих) бібліотек нашої держави, регулярно поповнюється новою літературою. Загалом було опитано 150 хлопчиків і дівчаток віком від 7 до 11 років (учнів початкової школи), що дало змогу з'ясувати, які саме україномовні видання (як власне українські, так і перекладні) на тему науки та доквілля найбільше сподобалися й запам'яталися дітям цієї вікової категорії. Відтак було відібрано 30 найцікавіших для опитаних відвідувачів бібліотеки пізнавальних книжок. Статистика книговидачі, що надали працівники бібліотеки, також підтверджує дані щодо популярності саме цих видань. Ознайомившись із цими книжками, автор статті виокремлює прийоми, завдяки яким залучається увага та утримується інтерес читачів, котрий і спонукає їх віддавати перевагу саме цим книгам та отримувати задоволення від їх читання. Зважаючи на обмежений обсяг статті та повторюваність використання прийомів привернення уваги й заохочення до читання, у цій публікації наведено приклади не з усіх проаналізованих видань.

Інтерактивність. Мовиться про те, що дитина в самій книжці дістає можливість щось покрутити, потягнути, розмалювати, розібрати картонну модель тощо. Така, наприклад, перекладна книжка «Факти у трьох вимірах: людина» [12]. Ще один засіб — наклейки. Так, англomовне видання С. Девіс «Енциклопедія з наклейками. Космос» [13] містить наприкінці понад 600 наклейок, які читач має вклеювати відповідно до викладеного матеріалу або ж покладаючись на власну фантазію. Забезпечується інтерактивність і в «Білій трішки чорній-пречорній книжці» К. Кузякіна [14], де дотепний, а часом навіть абсурдний діалог чорної вівці та вовка-альбіноса переривається завданнями й експериментами, які можна виконати безпосередньо на сторінках книжки. Автор добре попрацював із практичним матеріалом, продумавши ключові елементи, необхідні для їх виконання. Озброївшись ножицями, клеєм та іншими доступними засобами, читачі можуть створити чорний і білий з інших кольорів, а ще чорнішу за чорне дірку, сполучити вершини Чорногори з їхніми назвами, розфарбувати на карті «кольорові» моря тощо. Інтерактивність наявна і в книгах із серії «Видатні особистості. Біографічні нариси для дітей». Так, наприклад, у виданні О. Остапенко про Н. Теслу кожен розділ закінчується запитаннями, які сприяють налагодженню міждисциплінарних зв'язків: «Де в ніч з 9 на 10 липня 1856 року народився майбутній винахідник Нікола Тесла? Знайдіть на карті сучасну Австрію та Хорватію» [15].

Добір цікавих фактів. Сприяє утриманню читацької уваги й наведення невідомих фактів щодо, здавалося б, давно відомих для читача об'єктів. Дитина залюбки читатиме текст, де трапляються, наприклад, такі факти, що в жирафа блакитний язик, у тигра смугасте не лише хутро, а й шкіра, усі діти народжуються без колінних чашечок, а найсильніший м'яз людини аж ніяк не біцепс, а язик. Наведемо приклади: «Вперше отримати золото зі свинцю стало можливим із відкриттям ядерних реакцій. Щоправда, таке золото — радіоактивне і його не можна використовувати для виробництва прикрас. Жодних чарів — лише наука» [16, с. 10]; «Найтриваліший напад гикавки мучив американця Чарлза Осборна — він тривав аж 68 років. За цей час Осборн гикнув приблизно 430 мільйонів разів» [12, с. 7]; «Ти колись чув про зливи з риб або жаб? А таке трапляється! Буває, що сильні ураганні вітри «висмоктують» з озер усяку дрібну живність. А потім ця живність падає на землю разом із дощем» [17, с. 85]; «Тваринам теж сняться сні. Уві сні собаки іноді швидко перебирають лапами, неначе їм сниться, що вони женуться за здобиччю» [17, с. 271]; «Працювати лікарем або менеджером сьогодні звична справа. Але чи часто нам доводиться чути, що хтось влаштувався розбивачем яєць, тестером цукерок, майстром педикюру для корів, стояльником у черзі або співрозмовцем? А проте всі ці професії реально існують!» [18, с. 71]; «Франко одягав фрак у поєднанні з вишиванкою, полюбляв рибальство, мав чимало літературних «масок»-псевдонімів, а одного разу був арештований за відсутність паспорта» [19].

Порівняння. Діти набагато легше сприймають інформацію через відомі для них, а тому й прості аналогії. Наведемо приклади: «Зорі — як люди. Вони народжуються, живуть, тільки дуже-дуже довго, старіють і вмирають» [17, с. 14]; «Сонце використовує стільки палива, скільки змогли б відвезти 30 млн великих самоскидів» [17, с. 19]; «На Плутоні навіть морозиво сприймалося б як гарячий суп, адже температура на цій планеті надзвичайно низька: мінус 240» [17, с. 28]; «На фотографіях, зроблених космічним зондом, Іо схожа на гігантську піцу з помідорами і сиром. Таким кольором Іо завдячує викидам сірки із вулканів» [17, с. 30]; «Якщо порівняти нашу Землю з апельсином, тоді місяць був би розміром із вишню» [17, с. 31]; «У Саравакській печері легко вмістилося б 40 авіалайнерів» [17, с. 99]; «Коли ти був маленьким, то мав менше літра крові. Її не вистачило б навіть, щоб заповнити пакет для молока. А коли ти подорослішаєш, матимеш майже п'ять літрів крові — аж піввідра!» [17, с. 261]; «Жираф — найвища наземна тварина. Він легко дотягнеться до даху двоповерхового будинку» [17, с. 278]; «Могутній африканський слон майже втричі вищий за тебе. А важить він, як сім легкових автомобілів» [17, с. 278]; «Синій кит більший навіть за найбільшого з динозаврів. Один синій кит може важити як 150 легкових автомобілів» [17, с. 279]; «Синій кит такий довгий, що в нього на спині помістяться в ряд вісім слонів» [17, с. 279]; «У китової акули ікринки завбільшки з бейсбольний м'яч» [17, с. 316]; «Коріння фігового дерева, що росте в Південній Америці, досягає до 120 м. Якщо його посадити на даху 40-поверхового будинку, то коріння сягатиме землі» [17, с. 342]; «Землю можна порівняти з гігантським багат шаровим тортом, шари

в якому утворені різними гірськими породами» [20, с. 32]; «Програми чимось схожі на думки. Якби в нас не було думок, ми, напевно, просто сиділи б на підлозі, дивилися в нікуди й пускали слину на сорочку. Але думка «встати з підлоги» — це як інструкція чи команда, яка наказує нашому тілу підвестися. Так само і комп'ютерні програми вказують комп'ютерам, що їм робити» [21, с. 4].

Наведення серії запитань. Перед запитаннями, читач мимоволі зупиняється, і так чи інакше встановлює зв'язок між інформацією, що міститься в тексті, і своїми знаннями. У такий спосіб не тільки підтримується інтерес саме до цього видання, а й стимулюється розумова активність читача. До того ж запитання дають змогу виділити головне, суттєве для розуміння твору в цілому та спрямовують здогадки і припущення читача в бажаному для автора напрямі. Наведемо приклади: «Яку ж будову має і як працює людське тіло? Щоб відповісти на це запитання, спробуємо заглянути... під шкіру» [12, с. 1]; «А який він — атом? Чи можна його побачити? Адже якщо з атомів складається величезний Всесвіт. То ми б їх помітили? Чому ж ми їх не бачимо?» [16, с. 4].

Пояснення на відомих моделях. Тлумачення, завдяки знайомим читачеві моделям, що ніяк не пов'язані з предметом викладу, дає змогу відійти від складної фундаментальної науковості, щоб у читача не виникало відчуття «я нічого не розумію». Наприклад: «Але, щоб уявити безмежно мале, спочатку спробуємо пригадати про надзвичайно велике. Ти, читачу, напевне, знаєш, як виглядає наша Сонячна система? В її центрі розміщене важке і масивне Сонце, а навколо нього, строго на своїх орбітах-колах, на певній швидкості рухаються планети: Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран і Нептун. Приблизно так, за результатами своїх досліджень, Ернест Резерфорд уявив атом, стверджуючи, що всередині нього є важке (важке лише в межах атома, бо для нас воно невагоме) ядро, що складається з протонів і нейтронів. Навколо ядра кружляють своїми орбітами маленькі електрони» [16, с. 9].

Надання альтернатив розвитку подій, які б змінили хід історії. Утримати увагу читача, розвивати його допитливість можна також завдяки шаблону: «а що було б, якби?». Наприклад: «Давай подумаємо, що було б, якби людство так і не навчилося хімії, не досягнуло б тієї глибини знань про навколишній світ... Не розвивалося б сільське господарство, техніка, ніколи б не з'явився велосипед, автомобіль, літак. Навіть лабораторія алхіміка ніколи б не запрацювала. Без хімії людина б і далі користувалася найпростішими знаряддями праці, носила одяг лише з натуральних волокон (льону, коноплі, шерсті), не могла приймати ліки. А боротися з мікробами могла би хіба за допомогою найпростішого мила, звареного із жирку тварин, та деревного вугілля» [16, с. 13–15].

Пояснення складних явищ на дослідах. Юний читач схильний експериментально перевіряти відомі йому факти. Тож цілком доречно для утримання його уваги пояснювати явища на дослідах. Наприклад, для ілюстрації принципу Ле Шательє (принципу рухомої рівноваги) Ю. Смаль наводить дослід для читачів з докладними інструкціями щодо того, як помістити яйце в пляшку, не розбивши його, не зламавши пляшки і не відрізаючи горлечка [16]. Ще один приклад, який дозволяє

читачеві пересвідчитися в сказаному автором: «Хочеш сам переконатися в тому, що тепле повітря підіймається вгору? Поклади легку пір'їнку на гарячу батарею — вона полетить угору в потоці нагрітого повітря» [17, с. 89].

Спростування поширених хибних уявлень. Не тільки юний, а й дорослий читач захоплено читає текст, у якому руйнуються шаблони або ж виникає інтрига. Наведемо приклади: «...Ми звикли вважати його (Сонце) жовтим або навіть жовтогарячим, іноді й червоним при самому заході. Проте насправді воно сліпучо-біле, бо ж випромінює увесь кольоровий спектр, а все, що ми бачимо, — це результат впливу земної атмосфери. Саме вона й спотворює сонячний колір» [16, с. 24]; «Тобі, наприклад, вже казали, що плаща-невидимки не існує? Що ж, можу тебе запевнити: це — хибна думка. А пластмаса здатна зарощувати власні «рани» — тріщини і злами. Думаєш, неправда? Давай з'ясуємо, як це відбувається» [16, с. 24]; «Голод не має нічого спільного з порожнім шлунком, як думають багато хто» [20, с.100]; «Чорний предмет поглинає усі світлові хвилі, проте не відбиває жодної. І наші очі нічого не бачать. Тому чорний — це насправді не колір, а відсутність будь-якого кольору» [14, с. 19]. Однак, удаючись до цього прийому, не варто заплутувати читача, змушуючи його розгадувати шаради.

Пояснення через ситуації з дитячого життя. Привертати увагу читача можна також уписуванням науки в контекст дитячих буднів: «Якщо уявити, що атоми та молекули — учні, то на уроці вони — залізо, кожен учень-атом має своє місце, з якого не може довільно зрушити, навіть крутитися. Твердий стан — це коли частинки речовини (атоми, молекули) зберігають своє місце. Як, наприклад, у кристаликах солі чи цукру. А перерва в школі — це рідина. Учні-молекули ганяють коридорами — хто в їдальню, хто просто розминається, стримують їх тільки стіни школи. Рідини складаються з молекул, утворених атомами, тому в рідкому стані кожен атом рухається, як хоче, але на відносно невеликій відстані. А от учні на канікулах — це газ: бігають, рідко зустрічаються. І ніщо їх не може стримати» [16, с. 29].

Діалогічність. Читач дитячої книги має відчувати, що автор звертається саме до нього, зважає саме на його запити та інтереси, сприймає читача як рівного собі й не пише текст з позиції лектора. Забезпечуючи діалогічність, автор може користуватися гіпноставками — зворотами типу «уявіть», «згадайте», «давайте разом» тощо. Наведемо приклади діалогічного викладу: «Ти, мабуть, і не здогадуєшся, що вже є справжнісіньким хіміком-експериментатором? Тож слухай сюди. Якщо людина хоч раз в житті підсмажила або зварила яйце, приготувала м'ясо чи картоплю, навіть посолонила суп чи забула на ніч на столі склянку молока і воно скисло, — то вже здійснила справжнє хімічне перетворення» [16, с. 43]; «Уяви, що Землю, мов яблуко, нанизали на невидиму спицю — вісь обертання. Якщо покрутити спицю за кінчик, Земля (яблуко) обертається. Якби ця уявна спиця стояла рівно, то в кожному місці Землі завжди була б одна й та сама пора року. Де зима — там завжди були б морози, а де літо — воно б ніколи не закінчувалося. Але ця спиця трохи нахилена...» [20, с. 52]; «Заплющ очі! Потягнися! Почухай ніс! Усі ці рухи, як і тисячі інших, людина здійснює лише завдяки узгодженій роботі

скелета і м'язів» [12, с. 3]; «Винахідником може стати кожен. А що винайшов би ти?» [17, с. 454]; «Якщо вміти писати комп'ютерні програми, то можна робити багато всього корисного. Так, можливо, ти не вмітимеш писати програми, які б контролювали автомобілі, світлофори чи твій холодильник (ну принаймні не на самому початку), але зможеш створити сторінку в Інтернеті, написати свої власні ігри або ж навіть програму, яка допомагатиме з домашніми завданнями» [21, с. 4].

Інтригуючі заголовки. Такий прийом покликаний зацікавити, захопити читача, розбудивши його допитливість. Наприклад, під парадоксальним заголовком « $1+1 = 800$ » розповідається що «самка щура народжує від 6 до 12 щуренят. Через три тижні вони вже самі можуть розмножуватися! За рік один щур матиме дітей, онуків, правнуків — до 800 нащадків» [22, с. 5].

Гумор. Важливим є вміння автора дитячої пізнавальної книги помічати в науці кумедні аспекти, додавати до оповіді смішні нотки, а відтак викликати в читача позитивні емоції. Наприклад: «Якби в людини не було органів чуття, вона не могла б бачити, чути, відчувати запахи, смак їжі та дотики. Жити так — все одно що сидіти в темній звуконепроникній шафі, затиснувши ніс прищепкою!» [12, с. 11]; «З боку спіральна галактика нагадує дві окаті яєчні, зліплені разом» [17, с. 10]; «У США був випадок, коли дятли звили гніздо в космічному кораблі. Щоправда, у космос їх так і не взяли» [17, с. 319].

Окреме місце належить чорному гумору: «З цього чорного-пречорного місця, де однієї чорної-пречорної ночі трапилася чорна-пречорна пригода, починається чорна-пречорна книжка, наприкінці якої, можливо, декого з'їдять білими-пребілими зубами» [14].

Мовностилістичні прийоми. Привабливою пізнавальною книгу роблять лексичне розмаїття, багата фразеологія, художні тропи, риторичні фігури [23]. У нижченаведеному тексті, наприклад, використовується метафора: «Льодовики мають величезну руйнівну силу. Своїм крижаним язиком вони «злизують» цілі села» [20, с. 59].

Натрапили ми в аналізованих виданнях і на невдалі приклади взаємодії з читачем: «Настане час, коли сонце помре, витративши весь запас газового палива. Проте це станеться не скоро. Ти до цього точно не доживеш...» [17, с. 19]. Вважаємо таку фразу про неминучу смерть недоречною. Натомість було б оптимістичніше подати це так, як зробили автори іншого видання: «...Сонце світитиме так само, як і досі, ще стільки ж — добрих 5 мільярдів років, а далі почне поступово остигати. Цього часу вистачить не тільки на твоє життя. А й на життя твоїх прапраправнуків!» [20, с. 10]. Суть та сама, однак автор не акцентує на неминучості смерті, тож текст не може завдати дитині психологічної травми.

Інший невдалий приклад: «Гусеницям дуже подобається сік свіжих рослин, тому вони з таким задоволенням їдять листя. Спробуй пожувати травичку. Правда, смачно і солодко?» [17, с. 340]. На нашу думку, така пропозиція автора є недоречною й певною мірою навіть небезпечною для здоров'я і життя читача.

Крім того, недоречними вважаємо й надмірне використання науково-популярних кліше на кшталт: «таємниці світобудови», «вчені відкрили» тощо.

Висновки. Автори кращих зразків пізнавальної літератури прагнуть у доступній і образній формі відтворити ті чи інші факти науки, історії, розвитку суспільства і людської думки й на основі цього розширити світогляд юного читача. Вони не лише використовують зрозумілу мову й достовірні дані, а й привертають увагу, заохочують сприймати інформацію. Розмаїття засобів утримання читацької уваги в такій літературі передбачає поєднання всіх можливостей впливу на юного читача — як тих, що апелюють до розуму, розповідаючи про досягнення сучасної науки, загадковий світ наукових експериментів, так і тих, що приваблюють його емоційно, підтримуючи інтерес до предмета викладу.

Зважаючи на описані у статті прийоми утримання читацької уваги, автори пізнавальних дитячих видань не мають забувати про ясність (зрозумілість) і предметність тлумачень, логіку викладу, точність і лаконічність висловлювань, наявність прозорої композиційної структури тексту. Окрім того, вони повинні бути оригінальними, не боятись входити у формат пригод із захопливим сюжетом, проводити захопливі аналогії, спростовувати усталені уявлення, експериментувати з мовою (користуватися зображально-виражальними засобами, зокрема тропами) та гумором, ставити читачеві запитання, не надавати йому чітких інструкцій, а пропонувати домислити та зробити власні висновки, пройти свій шлях наукового пошуку, у такий спосіб надихаючи його.

Результати дослідження призначені авторам і редакторам пізнавальних дитячих видань. Також їх можна використовувати в навчальному процесі під час підготовки редакторів, а також на письмєнницьких курсах. У подальшому було б доцільно докладно дослідити прийоми залучення й утримання уваги юних читачів пізнавальної книги, вимірюючи ефективність такого впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Wells R., Zeece P. My place in my world: Literature for place-based environmental education. *Childhood Educational Journal*. 2007. № 35(3). Pp. 285–291.
2. Parkinson J., Adendorff R. Science books for children as a preparation for textbook literacy. *Discourse Studies*. 2005. Vol. 7, issue 2. Pp. 213–236.
3. Developing low-income preschoolers special studies and science vocabulary knowledge through content-focused shared book reading. Gonzales J. et al. *Journal of Research on Educational Effectiveness*. 2011. № 4(1). Pp. 25–52.
4. Огар Е. І. Сучасна нон-фікшн для дітей: структурні та функціональні характеристики. *Наукові записки [Українська академія друкарства]*. 2012. № 2. С. 41–47.
5. Answorth L. Scaffolding reading of science explanations accessing the grammatical and visual forms of specialized knowledge. *Reading*. 1997. № 31(3). Pp. 30–42.
6. Tundle K., Troland T., Pritchard T. Representations of the moon in children's literature: an analysis of written and visual text. *Journal of Elementary Science Education*. 2008. № 20(21). Pp. 17–28.
7. Sackes M., Trundle K., Flevares L. Using children's literature to teach standard-based science concepts in early years. *Early Childhood Educational Journal*. 2009. № 36. Pp. 415–422.
8. Schussler E. From flowers to fruits: How children's books represent plant reproduction. *International Journal of Science Education*. 2008. № 30(12). Pp. 1677–1696.

9. The representations of Whales and dolphins in picture books for young children. Beaumont E. etc. *Early Childhood Educational Journal*. 2017. № 45. Pp. 545–551.
10. Іванченко О. Науково-популярна книга для дітей: розвиток тематики [Електронний ресурс]. URL: http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/2_1/12-Ivanchenko.pdf (дата звернення: 18.11.2017).
11. Гордієнко Т. Цікава наука: 10 пізнавальних книг для дітей [Електронний ресурс]. URL: <http://womo.ua/tsikava-nauka-10-piznavalnih-knig-dlya-ditey> (дата звернення: 20.11.2017).
12. Факти у трьох вимірах: людина». Київ: Махаон-Україна, 2014. 14 с.
13. Davis S. *Sticker Encyclopedia. Space*. New York, 2010. 53 p.
14. Кузякін К. Біла трішки чорна-пречорна книжка. Харків: Віват, 2017. 64 с.
15. Остапенко О. Нікола Тесла. Київ: ІРІО, 2017. 104 с.
16. Смаль Ю. Цікава хімія: життєпис речовин. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 112 с.
17. Велика книга «чому?»: енциклопедія. Київ: Махаон-Україна, 2015. 496 с.
18. Моя перша книга про людину. Уклад. Панкова М. О. Харків: Пегас, 2014. 112 с.
19. Тихолоз Б., Тихолоз Н. Франко від А до Я. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 72 с.
20. Енциклопедія чомусика. Уклад. Скоробагатська О. М. Харків: Пегас, 2015. 112 с.
21. Бріггс Дж. PYTHON для дітей. Веселий вступ до програмування. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 400 с.
22. Букобза Л. Тварини. Київ: Махаон-Україна, 2006. 128 с.
23. Селігей П. Як полонити читача з першого рядка [Електронний ресурс]. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1081> (дата звернення: 20.11.2017).

REFERENCES

1. Wells, R., & Zeece, P. (2007). My place in my world: Literature for place-based environmental education: *Childhood Educational Journal*, 35(3), 285–291 (in English).
2. Parkinson, J., & Adendorff, R. (2005). Science books for children as a preparation for textbook literacy: *Discourse Studies*, Vol. 7, issue 2, 213–236 (in English).
3. Gonzales, J. et al. (2011). Developing low-income preschoolers special studies and science vocabulary knowledge through content-focused shared book reading: *Journal of Research on Educational Effectiveness*, 4(1), 25–52 (in English).
4. Ohar, E. I. (2012). Suchasna non-fikshn dlia ditey: strukturni ta funktsionalni kharakterystyky: *Naukovi zapysky [Ukrainska akademi drukarstva]*, 2, 41–47 (in Ukrainian).
5. Answorth, L. (1997). Scaffolding reading of science explanations accessing the grammatical and visual forms of specialized knowledge: *Reading*, 31(3), 30–42 (in English).
6. Tundle, K., Troland, T., & Pritchard, T. (2008). Representations of the moon in children's literature: an analysis of written and visual text: *Journal of Elementary Science Education*, 20(21), 17–28 (in English).
7. Sackes, M., Trundle, K., & Flevaras, L. (2009). Using children's literature to teach standard-based science concepts in early years: *Early Childhood Educational Journal*, 36, 415–422 (in English).
8. Schussler, E. (2008). From flowers to fruits: How children's books represent plant reproduction: *International Journal of Science Education*, 30(12), 1677–1696 (in English).

9. Beaumont, E. etc. (2017). The representations of Whales and dolphins in picture books for young children: *Early Childhood Educational Journal*, 45, 545–551 (in English).
10. Ivanchenko, O. (2017). Naukovo-populiarna knyha dlia ditei: rozvytok tematyky. Retrieved from http://ijimv.knukim.edu.ua/zbirnyk/2_1/12-Ivanchenko.pdf (data zvernennia: 18.11.2017) (in Ukrainian).
11. Hordiienko, T. (2017). Tsikava nauka: 10 piznavalnykh knyh dlia ditei. Retrieved from <http://womo.ua/tsikava-nauka-10-piznavalnih-knig-dlya-ditey> (data zvernennia: 20.11.2017) (in Ukrainian).
12. Fakty u trokh vymirakh: liudyna». (2014). Kyiv: Makhaon-Ukraina (in Ukrainian).
13. Davis, S. *Sticker Encyclopedia. Space*. New York, 2010. 53 p. (in English).
14. Kuziak, K. (2017). Bila trishky chorna-prechorna knyzhka. Kharkiv: Vivat (in Ukrainian).
15. Ostapenko, O. (2017). Nikola Tesla. Kyiv: IRIO (in Ukrainian).
16. Smal, Iu. (2016). Tsikava khimiia: zhyttiepys rechovyn. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva (in Ukrainian).
17. Velyka knyha «chomu?»: entsyklopediia. (2015). Kyiv: Makhaon-Ukraina (in Ukrainian).
18. Pankova, M. O. (2014). Moia persha knyha pro liudynu. Kharkiv: Pehas (in Ukrainian).
19. Tykholoz, B., & Tykholoz, N. (2016). Franko vid A do Ia. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva (in Ukrainian).
20. Skorobahatska, O. M. (2015). Entsyklopediia chomusyka. Kharkiv: Pehas (in Ukrainian).
21. Briggs, Dzh. (2017). PYTHON dlia ditei. Veselyi vstup do prohramuvannia. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva (in Ukrainian).
22. Bukobza, L. (2006). Tvaryny. Kyiv: Makhaon-Ukraina (in Ukrainian).
23. Selihei, P. (2017). Yak polonyty chytacha z pershoho riadka [Elektronnyi resurs]. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1081> (data zvernennia: 20.11.2017) (in Ukrainian).

THE DIVERSITY OF MEANS OF KEEPING READER'S ATTENTION IN A MODERN NON-FICTION BOOK FOR CHILDREN

S. B. Fiialka

*Institute of Publishing and Printing of the National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»,
37, Prospect Peremohy, Kyiv, 03056, Ukraine
fyalka@i.ua*

The methods to contact with readers of modern non-fiction books for children and to keep their attention have been considered. These methods include interactivity, the selection of interesting facts, comparison, a series of questions, an explanation with the known models, the alternatives for the events that would change the course of history, explain complex phenomena in experiments, refutation of common misconceptions, explanation through situations of childhood, dialogue, intriguing headlines, humor, language-linguistic tricks. Examples are given for each technique from the best editions

according to the reader's preferences for children aged 7 to 11 years. The authors of the best examples of non-fiction literature, in accessible and figurative form, reproduce the scientific facts and expand the outlook of the young reader. Not only do they use clear language and reliable data, but also attract children's attention, encourage them to perceive the information. The diversity of means of keeping reader's attention in such literature involves the combination of all possibilities of influence on the young reader as appealing to the mind, telling about the achievements of modern science, the mysterious world of scientific experiments, and those that attract him emotionally, maintaining a steady interest in the subject.

Keywords: *fact, non-fiction book, book for children, dialogue, interactivity.*

Стаття надійшла до редакції 18.08.2017.

Received 18.08.2017.